

BYDLENÍ: OPOMÍJENÝ GAME-CHANGER V PATCHWORKOVÝCH RODINÁCH

Alicja Leix, Renata Wachtlová

Při řešení problémů v patchworkových rodinách, kde jsou děti, se zpravidla zastavujeme u dvou obligátních otázek – určování rozsahu péče a výše výživného. Jenomže to rozhodně nejsou jediné oblasti, které je třeba řešit. Otázka bydlení je faktor, který dokáže zásadně ovlivnit situaci v patchworkových rodinách a způsob péče o děti po rozchodu rodičů. To, jak, kde a s kým člověk bydlí, vždy silně ovlivňuje jeho psychický stav a mezilidské vztahy. Ovlivňuje to rozsah péče a výši výživného, takže se rozhodně jedná o faktor, který by si měl uvědomovat každý, kdo s patchworkovými rodinami pracuje.

Je těžké si představit, jak moc a jak různě může působit změna kvality a místa bydlení v rámci patchworkové rodiny, pokud s tím člověk nemá praktické zkušenosti – vlastní, nebo zprostředkované. Proto tento text opřeme právě o několik popisů konkrétních situací, získané od osob, které v takových rodinách žijí nebo s nimi pracují.

Rozhodně se nejedná o konečný výčet ani o základní typy situací, protože „porozpadových“ kombinací jednotlivých členů rodin a kvality jejich bydlení je nekonečné množství. Jedná se spíše o několik názorných příkladů sloužících jako úvod do problematiky, jako ukázky, jak moc a jak různě může ovlivňovat dynamiku rodiny to, jak bydlí – i po tom, co se rozpadne.

Tyto rodinné příběhy hovoří samy za sebe; oč se jedná, je zřejmé a rozsáhlé rozborry nejsou zapotřebí, po každém z nich tedy připojíme pouze krátký komentář. V druhé části textu uvedeme shrnutí našich zkušeností ohledně bydlení v patchworkových rodinách z hlediska právního a psychologického.

Příběh 1

Otec je podnikatel s oficiálně deklarovaným průměrným příjmem. Rodina má dva kluky, oba sportovně nadané a matka je v domácnosti, neboť zajišťuje chod náročného velkého domu a v odpoledních hodinách převozy dětí na jednotlivé tréninky. Otec si našel přítelkyni a rozhodl se pro rozvod. Situace doma je velmi vypjatá, synové se přiklánějí na stranu matky, ale chtějí zůstat doma, kde mají patřičné zázemí včetně sportovního (vybavení posilovny, bazén, zahrada). Matka si to uvědomuje, ale nemá příjem na to, aby otce z domu vyplatila, a v případě, že by došlo k prodeji domu, přijdou synové o zázemí, které je pro ně tolik důležité. Když vezme nabídku otce, že

ji vyplatí z domu, nebude mít pro syny dostatečné bytové podmínky. Otec nabízí – vyplatím polovinu domu, takže budeš mít na hezký byt, synové půjdou do střídavé péče a já budu platit nadstandardní výživné. Synové ve střídavé péči být nechtějí, protože tíhnou více k matce, která se vždy převážně starala o jejich výchovu i zajištění péče. Nakonec synové končí v matčině péči, otci se podařilo část příjmů ze své podnikatelské činnosti odklonit na své společníky, takže výživné není nijak vysoké. Ve věci vypořádání společného jmění manželů otec odmítá dohodu, soud se táhne a matka s dětmi bydlí v podnájmu, který je na hranici jejich finančních možností, neboť otec jí natolik znepríjemnil pobyt v domě, že není zejména v jejich psychických silách, aby zůstávala společně s ním v jedné domácnosti. Provizorní bydlení i matka, která si zoufá ze situace, ve které se ocitla, a zároveň se snaží být pracovně aktivní, vedou k napjaté situaci mezi nimi a dochází ke konfliktům. Po roce nejdříve starší syn a po něm mladší syn matce oznamují, že se odstěhují zpět k otci. Příběh končí tím, že synové po navrácení do původního domu přecházejí do péče otce a s matkou se stýkají v průběhu víkendů a někdy odpoledne. V tomto okamžiku se otec s matkou domluví na vypořádání SJM, vyplatí ji. Matka si zajišťuje vlastní bydlení, ale synové se k ní již nikdy nevrátí.

V tomto směru nutno podotknout, že není v našem právním řádu dostatečně zakotveno, aby byly potřeby dětí, do nichž jako jedna ze základních patří zachování stávajícího bydlení, brány jako jeden z významných faktorů při vypořádání společného jmění manželů (zákon č. 89/2012 Sb.). Občanský zákoník sice v ustanovení § 742 odst. 1 písm. d) a e) jako jedny z pravidel pro vypořádání společného jmění manželů stanoví, že se má přihlídnout k potřebám nezaopatřených dětí, jakož i k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména pečoval o děti a rodinnou domácnost, ale praxe je poněkud jiná. Na tato pravidla se často zapomíná a jsou zohledňována jen minimálně. Naopak soudy zajímá solventnost bývalých manželů a jejich schopnost vyplatit druhého z manželů ze společného jmění manželů nebo možnost doplatit hypotéku.

Příběh 2

Otec je sportovně založený a zapálený pro své povolání. Rodina se dvěma syny žije v rodinném domě, který je ve výlučném vlastnictví otce. Při rozvodu manželství chtějí synové zůstat v původním bydlišti s matkou, avšak toto není možné. Matka nabízí otci, že mu zajistí jinou možnost bydlení do doby, než synové vyrostou. Otec odmítá, a naopak navrhuje matce, aby synové zůstali v domě a ona může dál do domu docházet. Nakonec si matka na hypotéku zakoupí bydlení v blízkosti domu otce, avšak synové chtějí přesto zůstat doma v domě. Rodiče uzavírají dohodu, že synové zůstávají v domě s otcem a kdykoliv mohou chodit k matce, která může za syny v době nepřítomnosti otce docházet do domu. Příběh končí tím, že matka bydlí v bytě, za syny dochází několikrát za týden do domu otce, kde pere, vaří, uklízí a nakupuje, co

chybí, neboť otec se doma zdržuje až navečer. O víkendu otec syny bere na kolo nebo jinou sportovní aktivitu, takže matka se o to více snaží být s dětmi v době pracovního týdne. Otec odmítá souhlasit se společnou péčí – fakticky dle něho neprobíhá, protože děti bydlí u něho. Matka je tak povinná platit otci výživné a soud k osobní péči matky o domácnost synů s otcem při stanovení výživného nepřihlíží.

Zde můžeme navázat na komentář k předchozímu příběhu: často se tak stává, že se rodiny v případě rozchodu rodičů dostávají do situací, které nelze z právního hlediska správně podchytit, jako ve výše uvedeném případě. Jak ocenit a zohlednit práci matky spočívající v péči o domácnost, vaření, praní a žehlení, které ještě navíc probíhá v domě otce? Těžko, a tak se soudy při svém rozhodování v takovém případě drží pravidla, že výše výživného je stanovena podle potřeb dětí a možností, schopností a majetkových poměrů povinného rodiče. Žádný prostor pro zohlednění činnosti matky v daném případě ve vazbě na výživné z právního hlediska není. Respektive je, ale vyžadoval by pochopení ze strany soudce k tomu, že matka plní svou vyživovací povinnost částečně naturalně, cestou osobní péče, protože nevidí jinou možnost, jak se syny být a ukazovat jim svou lásku, než právě těmito službami na její úkor.

Příběh 3

Rodina s jedním desetiletým dítětem – dcerou. Matka si našla přítele, se kterým je v jiném stavu a očekávají společného potomka. S tímto přítelem odchází z bytu, v němž žila s otcem a který si zakoupili před manželstvím, takže ho mají v podílovém spoluvlastnictví o stejné velikosti spoluvlastnických podílů, tedy každý jednou polovinou. Otec zůstává bydlet v tomto bytě a v péči o dítě se střídají. Matka však po rozvodu a narození dalšího potomka osloví otce s tím, že chce vyplatit z poloviny společného bytu. Otec na vyplacení nemá a jeho příjem nedosahuje na to, aby si vzal na vyplacení hypotéku. Matka na vyplacení otce tlačí, a když má pocit, že nejedná dost rychle, podává žalobu na zrušení spoluvlastnictví a jeho vypořádání. Otec nakonec, pod tíhou nařízeného soudního řízení, souhlasí se společným prodejem bytu. Z tohoto prodeje nemá dostatek prostředků, aby si v dané lokalitě koupil vlastní byt, a tak se stěhuje k rodičům do bytu 3+1, který je poblíž matky. Střídavá péče o dceru je vážně ohrožena, protože v bytě 3+1 není dostatek místa a rodiče otce jsou ve špatném zdravotním stavu, takže společné soužití je velmi náročné. Otec vážně uvažuje o tom, že předá dceru do péče matky.

Zde se dostáváme do situace, kdy bydlení je ve spoluvlastnictví rodičů, a nikoliv v zaniklém společném jmění manželů. Při vypořádání spoluvlastnictví však nejenže neexistují výše zmíněná pravidla jako při vypořádání společného jmění manželů, ale ještě větší nebezpečí je v rychlosti jeho zrušení, kdy stačí, že jeden ze spoluvlastníků již nechce více setrávat ve spoluvlastnictví (§ 1140 odst. 1 občanského zákoníku) a může kdykoliv požádat soud o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. V takovém případě však podání žaloby může dostat jednoho z rodičů do neřešitelné bytové

situace a pod velmi tvrdý nátlak při jednání o způsobu péče o dítě. V tomto směru nutno dodat, že v posledních letech došlo k obrovskému nárůstu cen nemovitostí, zejména bytů, což má přímý dopad na možnosti rozcházejících se rodičů. Ti, kteří byli schopni si vzít hypotéku a pořídit si byt před několika lety, dnes na pořízení bytu finančně nedosáhnou, a to ani v případě, že se byt prodá, vyplatí stávající hypotéka a zůstatek použijí na zaplacení části kupní ceny na nový byt.

Příběh 4

Rodiče se rozvádí. Dvě děti, obě milují svůj domov – mladší kluk kvůli speciální úpravě pokoje pro rozsáhlou vlakovou soupravu (miluje vláčky) a starší puberťačka proto, že obývá pokoj s koupelnou a separátním vchodem, který jí závidí všichni vrstevníci. Děti vychovává převážně matka, otce rodinný život prakticky nezajímá. Důvodem rozvodu je přetrvávající vztah otce s jinou ženou. Matka je zraněná, ale stejně tak překvapená, měla za to, že její manžel city v podstatě neprojevuje, a po 15 letech manželství a vlastní terapii úspěšně potlačila své touhy a zahodila myšlenky na rozvod kvůli zachování stability rodiny. Otec se chce rozjet, ale nechce, aby bývalá žena zůstala s dětmi v jejich bytě, nakonec přemlouvá matku k férovému řešení, které neupřednostní žádného z rodičů – byt se prodá, peníze rozdělí a každý půjde svou cestou. Rozhodnutí je sděleno dětem, které těžce nesou vidinu stěhování. V rámci dalších domluv – vše ústně – se dohodnou, že zatím nebudou rozhodovat o péči, že se pak vyjde z faktického stavu, u koho a jak budou děti bydlet. Písemně je zachycen jen ten poslední závěr a s tím jsou srozuměné i děti, které souhlasí, že se zohlední jejich přání. Matka dodržuje ústní dohodu s otcem a „nezatěžuje děti zbytečnými detaily“. V den, kdy podepisují s kupcem dohodu o prodeji bytu (se stěhováním za měsíc, v době prázdnin), odjíždí matka s oběma dětmi na dovolenou – do Krušných hor; nikoliv na Mallorku, jak bylo původně v plánu – musí přece šetřit. Všichni jsou nervózní z čekajícího stěhování, dovolená je fiasko. Matka odevzdává děti otci na domluvené „jeho“ dva týdny a po celou dobu – dle domluvy s otcem – děti nekontaktuje. Když se v domluvený den vrátí do původního bytu nachystaná se balit a stěhovat, je tam už otec a obě děti, všichni velmi opálení. Děti se jí šťastně vrhnou do náruče: zaprvé jsme byli, představ si, přece jenom, na té Mallorce, přítelkyně táty tam má firemní apartmá, které se právě uvolnilo. Jen 4 dny, ale bylo to super! Ale hlavní je, že se, mamí, nemusíme stěhovat, tatínkovi se podařilo náš byt pronajmout! Vše je domluvené, nic nemusíš dělat, jen se odstěhovat, jakože jen ty sama! Matce začíná bušit srdce, vzpomene si na poučku z terapie mlč, než řekneš něco, čeho budeš litovat, no a jsou tady děti. Rozhodne se jít uklidnit do ložnice. Dveře jsou hned vedle, otevírá je, na manželské posteli sedí otcova milenka, zvedne hlavu od časopisu. Matka prudce vykřikne, ale podaří se jí opět udržet, jen šokovaně pozoruje a poslouchá nadšené děti. Za chvíli se mechanicky zvedne a odejde. Děti jsou vystrašené, znepokojené, otec je za matkou nepouští. Teprve až je matka